

על הסכם קדם-נישואין - מבט מעשי

בראשית הדברים ברצוני לומר כי ברעיון של הסכם קדם-נישואין יש חשיבה מהכיוון הנכון והחיובי. דהיינו: קיימת היום גישה כי "הכול שפיט", ובית-המשפט או בית-הדין יכולים לפתור את כל הבעיות. כמובן, הדברים אינם נכונים. פעמים רבות יודע שופט שיש בפניו פושע, אולם לפי דיני הראיות וההוכחות אין הוא יכול להרשיעו בדין. לכן, התרופה המקדימה היא בחינוך או באי נתינת הזדמנות למושע לבצע את זממו, כגון: על-ידי מנעולים, סורגים וברחים, או להמליץ לא ללכת במקום חשוך לבד בלילה וכדומה. לכן, אני חושב שמעורבות קהילתית של רבנים בניסיון לקדם הסכם, לגשר, לפשר או אפילו ללחוץ הינה חשובה וחיובית (ויש לי דוגמאות רבות לכך).

א. שלא יצא שכרו בהפסדו

לפני שאנו נכנסים לגופו של הסכם, צריך לדעת שכמו שבכל חיסון או תרופה יש סיכונים שהיום הם ידועים מראש ופעמים שלוקח זמן עד אשר הם מתגלים, כך חז"ל אומרים (יבמות סג, ב): "נתנני הי' בידי לא אוכל קום - זו אשה רעה וכתובתה מרובה". ללמדך, שגם תקנת הכתובה הבאה להגן על האשה שלא תהא קלה להוציאה, פעמים שהיא גורמת לעיוות בלתי נמנע כאשר מצד המציאות הקשה היה מקום לשלח את האשה אבל תקנת הכתובה מונעת זאת. לכן, גם בהסכם הנישואין - כמו בכל חוק או תקנה - יש יתרונות וחסרונות, ויש צורך בחשיבה מעמיקה על כל ההיבטים, כגון:

1. לכמה אנשים ההסכם אכן יעזור ובכמה הוא עלול לפגוע?
2. האם העיסוק בהסכם לא יגרום לבני הזוג לסרבול ולעיסוק בעניין הגירושין עוד לפני הנישואין, ופעמים שהדבר לא יהיה לטובה?
3. כיצד נתמודד עם הבעיה הטכנית, שרבים מהרבנים רושמי הנישואין אינם מסתדרים עם מילוי הכתובה כראוי, ולא פשוט כיצד יסתדרו עם הסכם קדם נישואין?
4. הבעיה ההלכתית, גם היא תורמת למורכבות הנושא ודורשת משנה תוקף של חשיבה וזהירות של רווח מול הפסד.

ב. ההסכם מול הבעיות השכיחות

כשנבוא לבדוק לגופו של הסכם נגלה שהוא אינו עוסק בבעיות המרכזיות הנוגעות בגירושין, התמשכותן והסירוב לגרש.

תורף ההסכם הוא:

1. שכל צד הרוצה להתגרש יכול לאלץ את הצד השני להתגרש על-ידי התחייבות כספית של \$1,500 לחודש או מחצית ממשכורתו, כדי שיסכים לתת או לקבל גט.
2. חלוקת רכוש שוויונית אשר באה למנוע סחטנות של אחד מן הצדדים בתמורה לגט.
- אילו היינו מחלקים את סרבני וסרבניות הגט לקבוצות הינו מגלים שתי קבוצות עיקריות:

1. קבוצה לא גדולה שהיינו מגדירים אותה כסרבני הגט הטוטליים. סרבנים אלו הם בדרך כלל אנשים או נשים קשי יום משכבה סוציו-אקונומית נמוכה ביותר; אנשים שאינם עובדים עבודה מסודרת, חיים מקצבה כלשהי, הבטחת הכנסה, נכות וכדומה; אנשים שאין להם מאיפה לקחת כלום, וגם מזונות רגילים כמעט ואינם משלמים. גביית סכומים כגון \$1,500 לחודש אינה ישימה כלפיהם ולא תעשה עליהם שום רושם. ממילא, הסכם קדם נישואין אינו יעיל כלפי שכבה זו בכלל.

2. הקבוצה השנייה היא קבוצת הסרבנים הכלכליים. סרבנותם של הנמנים על קבוצה זו - הן גברים והן נשים - נובעת מן הקשיים הכלכליים והמחלוקות הכרוכות בהם. בנקודה זו, ההסכמים שראיתי אינם נותנים מענה, אלא זורים חול בעיניים. בכל ההסכמים נאמר שהצדדים מסכימים לחלק את הרכוש על פי חוק יחסי ממון. אין כאן מקום להאריך בנקודה זו, אבל למעשה כמעט ואין צורך לשם כך בהסכם נוסף, כי המציאות היום נותנת כוח לכל אחד מן הצדדים לכפות את חוק יחסי הממון, וזו לא הבעיה של עיכוב הגירושים.

הבעיות המרכזיות מתחילות בנושאים כגון מזונות לילדים וכן מדור ומחיה לאחר הגט - עניינים שההסכם המדובר לא נותן להם שום מענה. לדוגמא: בני זוג ממוצעים שכל אחד מרוויח 7,000 ₪, סה"כ כ-14,000 ₪, מתוכם כ-2,000 ₪ משכנתא, ולהם שלושה ילדים. כאשר בני הזוג מתגרשים דורשת האשה סך של כ-4,000 ₪, שאולי זה לא הרבה, אבל הבעל נשאר עם 3,000 ₪, ומזה הוא צריך לרכוש דירה חדשה, לקחת משכנתא, לפרנס את עצמו ולפרנס את ילדיו כשבאים לבקרו וכדומה. כאשר לאשה כ-10,000 או 11,000 ₪ לחודש, והבעל חש כי עולמו חרב עליו. פעמים האשה אינה עובדת ומגיעים לה דמי מזונות כ-4,000 ₪ בעבור שלושת הילדים, והיא אינה מסוגלת לחיות עם זה פלוס חצי דירה ותשלומי משכנתא. האשה אינה מוכנה למכור את הדירה ו"להיזרק" לרחוב עם ילדיה; ולפי הסכם זה אין לה שום דבר, ועולמה חרב עליה. פעמים כמובן שהמצב חמור עוד יותר, כאשר ב"ה יש יותר ילדים, פחות הכנסות וכדו'. בעיות מדור ומחיה הן בעיקר בעיות של נשים. לדוגמא, אשה שגידלה כמה ילדים, לא עבדה, ובגיל מבוגר תישאר בלי מקור מחיה (אפילו אם יש לבעל קרן פנסיה שהאשה זכאית לחלקה, הקרן תשתחרר רק בעוד כמה שנים), וגם היכן לגור זו בעיה. גם אדם מבוגר שאשתו מבקשת להתגרש מתקשה מאוד להשלים עם המציאות של היעדר מקום מגורים או ירידה דרסטית בתנאי המחיה והמגורים שלו.

כאמור, רובם הגדול של מעוכבי הגט הוא בגלל הצד הכלכלי; ואם האשה תלך לקראת בעלה בענין המזונות, הרי שהוא ייתן את הגט בלי עיכוב; וכן אם יאמר הבעל לאשה: קבלי את הדירה + מזונות גבוהים - גם היא תסכים להתגרש בלי שום בעיה.

אז מה נאמר לבעל: "קודם תתגרש ואחר כך יפתח דיון חדש, ובו יקחו לך את כל המשכורת, תישאר בלי הדירה וללא הילדים"? הבעל יגיד: "אני מוכן להתגרש אבל לא מוכן למות". ומה נאמר לאשה: "תתגרשי עם שלושה ילדים ואחר כך נדון כמה כסף תקבלי והיכן תגוריי"? דוגמאות אלה הן מני רבות אשר במציאות יוצרות לאחד מבני הזוג קשיים חמורים להתקיים בהם לאחר הגירושים. למרות שנות עבודה מרובות - להישאר ללא קורת גג, מקורות הכנסה וכדו'. אלו דברים יומיומיים במציאות הגירושים הגורמים לקשיים רבים אשר שום הסכם לא יוכל להתמודד עמם.

ג. הכתובה וחוק המדינה

הכתובה - בין אם היא דאורייתא ובין אם היא דרבנן - תקנתה היא כדי "שלא תהא קלה בעיניו להוציאה". וכבר כתב הרמ"א (אה"ע סו, ג):

דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה, אין צריך לכתוב כתובה; אם כן בזמן הזה במדינות אלו, שאין מגרשין בעל כורחה של אשה משום חרם רבנו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סימן קי"ט (יח) היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן, ואין לשנות. במציאות של ימינו פעמים שהכתובה הופכת על פי חוק יחסי ממון לדבר בלתי נסבל. אם האשה רוצה להתגרש, הרי שהיא מקבלת מחצית הרכוש, הפנסיה וכו'. ואף שהבעל הוא זה שמדאורייתא היה יכול לגרש את האשה בעל כורחה - אין שוויון כלפיו, אלא אם יש רכוש רב - אומרת האשה: תן לי מחצית מהרכוש; אולם כאשר אין רכוש רב לחלק - אומרת האשה: תן לי את כתובתי, ואם לא, איני מתגרשת. לצערנו הרב, רושמי נישואין רבים כותבים כתובות מוגזמות ולא ריאליות. לכן, בהסכם קדם נישואין אשר מטרתו לאפשר לשני בני להתגרש "בלי בעיות" יש להתייחס למשמעותה של הכתובה, מקומה והסכום הנכתב בה (וראה בסוף המאמר).

ד. אכיפת ההסכם

כבר הזכרנו שרבים מסרבני הגט הם אנשים שאין מאין לקחת מהם את הכספים האלו. גם באנשים ממעמד הביניים, פעמים רבות, בעיקר לאשה אין כמעט סיכוי שההוצאה לפועל תממש את פסק הדין לחייבה בסכומים כל כך גבוהים, כאשר המציאות תיצור מצב שבו יישארו ילדיה כמעט ללא פת לחם אם יבוצע החיוב של \$1,500 לחודש. ואפילו מן הבעל, אשר בין כך חייבנו אותו במזונות ומוטלים עליו תשלומים נוספים כגון משכנתא ועוד, ברובם של המקרים לא יהיה מהיכן לגבות.

יש גם לדעת כי הגבייה של הסכום שבהסכם דורשת את אישור בית הדין או בית המשפט. אמנם הליך זה נראה אולי פשוט; אבל צריך לדעת כי כל אישור של הסכם הכולל בתוכו "קנסות" אינו כה פשוט, ובוודאי אינו נעשה באופן אוטומטי; ק"ו - שהסכם כזה יצטרך בכל מקרה גם את אישורו של בית הדין או כמאשר ההסכם או כזה שצריך לבצע את הגט. כאמור: ההסכם הנ"ל אולי ייתן מענה ללחץ על הבעל; אבל אין בו כל תועלת בכפייה על האשה, והוא יוצר הסכם לא שוויוני.

זאת ועוד: כל יועץ של הבעל או של האשה יאמר לו: "אל תשלם את הסכום הנ"ל". וכאשר סוף סוף יתרצה הבעל לגרש את אשתו או להפך, הרי שיאמר: "טוב אני מוכן, בתנאי שהכסף שנלקח ממני יחזור אלי; ואם לא, לא אתן את הגט".

ה. הסכמה על בורות בשעת פירוד

פרופ' פרימר, בדבריו ביום העיון מטעם 'צהר' בגי' בכסלו השתא, הציע - בין השאר - לכתוב בהסכם מיהו הבורר שיפסוק בשאלות המשפטיות שיש בהסכם.

לדעתי זו ההצעה החשובה ביותר מכל ההצעות שהועלו. אילו היה ניתן ליצור מערך של בורות או גישור, שיחייב את בני הזוג ויהיה מוסכם עליהם ויתנו בו אמון - הרי שהדבר יקדם מאוד את הבעיות האמיתיות שבהם נתקלים בני הזוג. גם רעיון זה אינו כה פשוט למימוש כאשר אין מדובר ביחיד אלא בתקנה ציבורית רחבת היקף; שכן נשאלת השאלה, מיהו זה שיטפל בכמויות של הבוררות ובעלויות של הגישור, ועד כמה העניין מחייב, שהרי בשעת משבר כל צד משוכנע

בצדקתו, מלא רגשות של שנאה ובטוח שהצד השני מנסה לסחוט אותו וכו'.

סיכום

לדעתי, לפני שיוצאים ב"קמפיין" להסכם קדם נישואין, יש צורך בבדיקה מעמיקה על ידי אנשים אובייקטיביים המבינים מה התועלת ומה ההפסד בהסכם קדם נישואין, ואילו תחומים כדאי שיהיו בהסכם באופן כללי¹. וזאת, כאשר צל הבעיות ההלכתיות מעיב על חלקים מפתרון זה, ובלי קונסנזוס הלכתי רחב, יהיה קשה או לא יהיה כלל טעם בעריכת ההסכם.

1. חשובה לא פחות היכולת להבין את התיק העומד בפניהם ולדעת אם אכן במקרה שבפנינו יש תועלת בהסכם. אגב, לדעתי, פעמים רבות הטו"ר או העו"ד המטפלים בתיק אינם מסוגלים לנתח את התיק במבט אובייקטיבי.